

KOEN AERTS

GENADE VOOR TER DOOD VEROORDEELDEN TIJDENS DE ZUIVERINGEN NA DE TWEEDE WERELDOORLOG IN BELGIË: EEN VORSTELIJK PREROGATIEF?

In een brief van 14 september 1944 schrijft baron Georges Holvoet aan de katholieke minister August De Schryver dat de straffen tijdens de naoorlogse zuivering ‘... snel en streng moeten zijn, maar dat zij, eens dat zij uitgesproken zijn, de stemming niet mogen verstoren door een verlangen naar genade en amnestie’.¹ Op dat moment kon baron Holvoet – kabinetschef van prins-regent Karel – echter onmogelijk de gevolgen van de strafrechtelijke afhandeling van oorlogsmisdrijven en daden van collaboratie voorzien. Uiteindelijk zouden de militaire rechtbanken in België 2940 doodstraffen uitspreken, waarvan 1247 op tegenspraak en 1693 bij verstek.² Het verlangen naar genade (ofte gratie) was groot, niet het minst omdat het in België sinds 1863 – behoudens enkele uitzonderingen – de gewoonte was elke doodstraf quasi-automatisch te begenadigen. Toch werden in de jaren 1944-1950 242 *personae non gratae* gefusilleerd.³

Uit onderzoek is gebleken dat tijd en plaats van de veroordeling tijdens de repressie een invloed hebben gehad op de rechtspleging en de strafmaat.⁴ Een menselijke justitie is per definitie een onvolmaakte justitie. Om die reden is genade een noodzakelijke aanvulling op de rechtsbedeling.⁵ Terwijl de zegswijze ‘aan iemands genade overgeleverd zijn’ eerder willekeur impliceert, is de uitoefening van dat genaderecht echter niet zomaar een uiting van wispelturige goedertierenheid. Het laat toe om buitensporige straffen te mildereren en de inconsequente gevolgen van een evoluerende strafmaat in evenwicht te brengen. Hoewel het een vorstelijk prerogatief betreft, is het zeer de vraag in hoeverre het staatshoofd – in dit geval voornamelijk de prins-regent – invloed had op de uitoefening van het genaderecht. Aan

¹ Georges Holvoet aan August De Schryver, 14 september 1944, geciteerd in: Nico Wouters, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België* (Tielt 2004), p. 609.

² Omdat België nog tot 15 juni 1949 in staat van oorlog was, werd na de bevrijding de rechtspraak over misdaden en wanbedrijven tegen de veiligheid van de Staat toevertrouwd aan militaire rechtbanken. Na 15 juni 1949 bleven de militaire rechtbanken bevoegd om kennis te nemen van de misdrijven die reeds vroeger bij hen aanhangig waren gemaakt of die reeds het voorwerp uitmaakten van een gerechtelijk onderzoek door een krijgsauditeur. Het aantal op tegenspraak ter dood veroordeelde personen ligt waarschijnlijk lager dan het aantal uitgesproken doodstraffen. Sommige individuen zijn immers meermaals veroordeeld door verschillende arresten of opeenvolgende vonnissen, uitgesproken door verschillende krijgsraden, in verschillende zaken én met betrekking tot verschillende feiten. John Gilissen onderscheidt 1202 verschillende personen. John Gilissen, ‘Étude statistique sur la répression de l’incivism’, in: *Revue de droit pénal et de criminologie* (1950-1951), p. 619.

³ Het gaat concreet om 241 collaborateurs (waaronder 237 Belgen) en één Duitse oorlogsmisdadiger, namelijk de voormalige Breendonkcommandant P. Schmitt.

⁴ Bruno De Wever, ‘Collaboratie en repressie: de feiten’, in: Frans-Jos Verdoodt (red.), *Voorwaarts maar niet vergeten* (Gent 2001), p. 37.

⁵ ‘Grâce et commutation de peine’, in: Edmond Picard, N. d’Hoffschmidt, Jules de Le Court, e.a., *Pandectes belges. Encyclopédie de législation, de doctrine et de jurisprudence belge*, tome 48 (Bruxelles 1894), kol. 1002, nr. 27.

de hand van de samenvattingen van de adviezen van het auditoraat-generaal in het archief van de prins-regent (op het koninklijk paleis) kan een antwoord worden geformuleerd.⁶

Overzicht

Het Voorlopig Bewind installeerde in de jonge Belgische Staat bij besluit van 19 november 1830 een genadecommissie samengesteld uit de kamervoorzitters en de procureur-generaal van het hof te Brussel.⁷ Op 14 januari 1831 echter weigerde de grondwetgevende vergadering, het Nationaal Congres, de commissie definitief te installeren. De uitoefening van het genaderecht werd daarom een exclusieve bevoegdheid van de vorst, één van zijn belangrijkste prerogatieven.

Leopold I (1831-1865) was de eerste Belgische koning die er gebruik van kon maken. Onder zijn bestuur werden er zo'n 55 terechtstellingen uitgevoerd.⁸ Na de laatste executie in 1863 – in feite vanaf het aantreden van de liberale minister van Justitie, Jules Bara (1865-1870) – werd de doodstraf consequent omgezet in een mindere straf. Leopold II (1865-1909) ging er prat op dat er vanaf het moment van zijn troonbestijging geen enkele doodstraf was uitgevoerd.⁹ Tot aan de Eerste Wereldoorlog verleende men altijd genade, maar in 1918 richtte men te Veurne opnieuw een schavot op.¹⁰ Er stond een onderofficier terecht die op basis van het gewone strafwetboek veroordeeld was voor moord op een zwangere vrouw. Daarenboven waren er tijdens de oorlog zelf nog elf Belgische soldaten, vier Belgische burgers en vier Duitsers op basis van het militair recht voor het vuurpeloton gebracht.¹¹ Nadien voerden de ministers van Justitie – soms in weerwil van koning Albert I (1909-1934) – opnieuw een consequent genadig beleid.¹² Ook onder het vooroorlogse bewind van Leopold III (1934-1940) werd niemand geëxecuteerd.

Pas na de Tweede Wereldoorlog werd de doodstraf en het ermee verbonden genaderecht weer actueel.¹³ Ten gevolge van een tijdens de oorlog strenger gemaakte wetgeving steeg het aantal terdoodveroordelingen aanzienlijk.¹⁴ Met hun executie op 13 november 1944

6 Meesttijds onthulden zij zowel het advies van het auditoraat, het voorstel van de minister als de mening van het kabinet van de prins-regent.

7 *Pandectes belges*, kol. 1009, nr. 63.

8 Jean Stengers, *De Koningen der Belgen. Van Leopold I tot Albert II* (Leuven 1997), p. 109.

9 Jean Stengers, *De Koningen der Belgen*, p. 109.

10 Théo Collignon, 'Faut-il supprimer la peine de mort?', in: *Revue de droit pénal et de criminologie* (1947-1948), p. 348-349.

11 In dit verband, zie ook: Jacques Maes, 'Het Belgisch Militair Gerecht tijdens de Eerste Wereldoorlog. Een portret van de geëxecuteerden.', in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 16, 2006, p. 197-235.

12 In 1923 kwam een genadeverzoek van drie – wegens het vermoorden van een Belgisch officier – ter dood veroordeelde Duitsers zelfs op de agenda van de regering te staan. Na twee ministerraden besliste men om de koning een genadeverlening voor te stellen, waarna hij uiteindelijk niets anders kon doen dan instemmen. Jean Stengers, *De Koningen der Belgen*, p. 109-110.

13 Jean Stengers, *De Koningen der Belgen*, p. 110.

14 Vanaf 1942 spande de Belgische regering te Londen zich in om zowel procedurewetten als strafbepalende regelingen op te stellen die de strafrechtelijke afhandeling van de Tweede Wereldoorlog zouden moeten stroomlijnen. De besluitwet van 17 december 1942 (in werking op 29 januari 1943) vergrootte het bereik van de strafwetten inzake misdaden tegen de veiligheid van de Staat waardoor een groot aantal doodstraffen werd uitgesproken. Luc Huyse, Steven Dhondt, e.a., *Onverwerkt verleden: collaboratie en repressie in België 1942-1952* (Leuven 1991), p. 60.

waren P. Herten en J.-G. Hoogeveen de eerste collaborateurs die de dood vonden voor het vuurpeloton. Toen na anderhalf jaar, op 3 april 1946, een eerste ter dood veroordeelde collaborateur zijn executie ontliiep, ontwikkelde zich gestaag een politiek van genade. De terechtstelling van de voormalige Breendonkcommandant P. Schmitt op 9 augustus 1950 was het gevolg van het enige besluit inzake genadeverlening dat onder Leopolds korte regeerperiode na de Tweede Wereldoorlog is uitgevaardigd. Deze weigering van gratie bracht tevens de laatste tenuitvoerbrenging van de doodstraf in België.¹⁵ Voortaan werd opnieuw genade verleend. Als sluitstuk van die tendens schafte België in 1996 tenslotte als één van de laatste landen in Europa de doodstraf af.¹⁶

De juridische verankering van het genaderecht

In 1831 nam het Nationaal Congres het genaderecht in de Belgische Grondwet op.¹⁷ Artikel 73 omschreef het als een vorstelijk voorrecht: 'De Koning heeft het recht om de straffen, door de rechters uitgesproken, kwijt te schelden of te verminderen, behoudens hetgeen ten aanzien van de Ministers is bepaald.'¹⁸ Artikel 91 van de Grondwet bepaalde dat de koning een door het Hof van Cassatie veroordeelde minister slechts genade kan verlenen op verzoek van één van de wetgevende Kamers. Pas in dat artikel werd er voor het eerst letterlijk gewag gemaakt van genade. Dit heeft historische redenen.¹⁹ Onder het Hollands bewind van 1815-1830 gaf het gebruik van de term genade aanleiding tot een interpretatie waarbij aan de koning ook het recht tot amnestie werd toegekend. Met de omschrijving van het genaderecht in artikel 73 wou men een herhaling daarvan vermijden. In artikel 87 van het Wetboek van Strafrecht werd het vorstelijke prerogatief, met andere woorden, wel expliciet toegelicht: 'De onbekwaamheden, door de rechters uitgesproken of door de wet aan sommige veroordelingen verbonden, houden op door de kwijtschelding, die de Koning er kan van verlenen krachtens het recht van gratie.'²⁰

Het essentiële kenmerk dat genade van amnestie onderscheidt is het niet-retroactieve karakter ervan. Genade grijpt weliswaar in op de uitvoering van de straf door de veroordeelde er van te ontslaan, of door de straf in een lichtere straf om te zetten, maar zij heeft geen terugwerkende kracht. De veroordeling blijft bestaan in het centrale strafregister.²¹ De uitvoerende macht grijpt enkel in op de uitvoering van de straf door deze te wijzigen

¹⁵ Dit heeft géén betrekking op de koloniale bezittingen van België. Zowel koning Albert I als Leopold II, de regering in Londen (soms misschien uitsluitend de minister van Kolonies), de regent en koning Boudewijn hebben tijdens de koloniale periode genadeverzoeken afgewezen. Koning Boudewijn weigerde er als staatshoofd pas in 1961 voor de laatste keer een genadeverzoek van een ter dood veroordeelde. Zie ook Jean Stengers, *De Koningen der Belgen*, p. 111-112.

¹⁶ Wet 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen (Belgisch Staatsblad 1 augustus 1996).

¹⁷ Léon Cornil, 'Le droit de grâce dans le cadre de la Constitution belge', in: *Revue de droit pénal et de criminologie* (1949-1950), p. 593.

¹⁸ Henry-Paul Mathieu, Yves Nassaux, *Het recht van genade*, Brussel 1955, p. 11. Het gaat om de artikelen uit de grondwet vóór de coördinatie van 1994 (Belgisch Staatsblad 17 februari 1994). Tegenwoordig wordt het genaderecht bepaald door artikel 110.

¹⁹ C.J. Vanhoudt, Willy Calewaert, *Belgisch strafrecht*, 3 delen (Gent 1968), p. 1113.

²⁰ Henry-Paul Mathieu, e.a., *Het recht van genade*, p. 11.

²¹ Henry-Paul Mathieu, e.a., *Het recht van genade*, p. 66.

(binnen dit bestek de herleiding van de doodstraf). Terwijl er bij de genade niet aan de schuld of de veroordeling van de persoon wordt geraakt, wist amnestie zowel schuld als boete uit. In dat geval beslist de wetgevende macht dat een bepaalde handeling geen misdrijf meer is zodat de veroordeling van zulke handelingen niet (meer) wordt uitgevoerd en dat alle aan de veroordeling verbonden gevolgen tenietgaan. Amnestie en genade zijn dus wezenlijk verschillend. De etymologische stam van beide woorden geeft het onderscheid al duidelijk aan. Amnestie komt van het Griekse *amnestia* en staat voor 'het vergeten', terwijl genade verwant is met het Gotische *nipan* wat 'helpen' betekent.²² Wat de wegens incivismis veroordeelden betreft, kwam men in België nooit aan de amnestie-eis tegemoet.²³ Dit in tegenstelling tot landen als Frankrijk en Nederland waar er begin jaren 1950 wetten ter collectieve kwijtschelding van veroordelingen zijn uitgevaardigd.²⁴ Ter vervanging van zulk een collectief gebaar bekam men in België met een beleid van individuele vrijlatingen en kwijtschelding van straf grotendeels een zelfde sociale realiteit.²⁵

De actoren tijdens de periode 1944-1950

Het recht van genade berust algeheel en uitsluitend bij de persoon van de Koning en is een uitsluitend aan de Kroon verbonden voorrecht.²⁶ Tussen 1944 en 1950, de periode waarin er nog effectief werd geëxecuteerd, was het echter noch koning Leopold III noch diens troonopvolger die het land bestuurde. Op 20 september 1944 stelden de Verenigde Kamers plechtig vast dat de door de Duitsers gevangengenomen vorst in de onmogelijkheid verkeerde zijn functie als staatshoofd uit te oefenen. Wanneer na de Duitse capitulatie Leopolds terugkeer naar België ter sprake kwam, ontbrandde er een politieke strijd tussen zijn voor- en tegenstanders. Deze laatsten verweten hem verscheidene zaken: de weigering om in het begin van de oorlog de regering te volgen naar Londen, een onderhoud met Hitler te Berchtesgaden,²⁷ zijn huwelijk tijdens de oorlog met prinses Liliane ... Door toepassing van artikel 82 van de Grondwet was Leopolds broer, prins Karel, bij Decreet van 21 september 1944 tot regent benoemd. Hierdoor werden de vorstelijke prerogatieven tevens overgedragen. De prins oefende ze uit tot 20 juli 1950, waarna Leopold III na een volksraadpleging het bestuur nog even overnam tot 11 augustus van dat jaar. Het land was echter te zeer verdeeld geraakt. Boudewijn volgde – eerst als koninklijke prins (wegens minderjarigheid)

²² Ton den Boon, Dirk Geeraerts (red.), *Van Dale – Groot woordenboek van de Nederlandse taal* (Utrecht/Antwerpen 2005), p. 190 (amnestie) en p. 1143 (genade).

²³ Stanislas Horvat, 'Het verloop van de incivismeproessen voor de militaire rechtbanken in 1944-1949', in: Dirk Luyten (red.), *Acta van de studiedag over het gebruik van de gerechtelijke archieven m.b.t. de repressie na de Tweede Wereldoorlog – Dossier: Repressie en gerechtelijke archieven: problemen en perspectieven* (Brussel 2002), p. 23.

²⁴ Liesebet De Crop, *De acties voor Amnestie in Vlaanderen, 1944-1976*, (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent 2001), p. 66-68.

²⁵ Pieter Lagrou, 'Een glorieus verleden', in: Eric Corijn (red.), *Collaboratie in Vlaanderen. Vergeten en vergeven?* (Antwerpen 2002), p. 70.

²⁶ Henry-Paul Mathieu, e.a., *Het recht van genade*, p. 12.

²⁷ Zie hierover Albert de Jonghe, *Hitler en het politieke lot van België (1940-1944)*, deel I: *De vestiging van een Zivilverwaltung in België en Noord-Frankrijk* (Antwerpen-Utrecht 1972), p. 259-323.

en later als Koning – zijn vader op. Het grootste deel van de periode waarin er nog effectief tot de uitvoering van de doodstraf werd besloten, was prins Karel het waarnemend staatshoofd.

Bij de uitoefening van zijn genaderecht liet de prins-regent zich vóór het doen van zijn uitspraak weliswaar informeren, maar hij werd daartoe door geen enkele wet verplicht. Op 17 oktober 1946 werd in het verslag van de kamercommissie van Justitie wel voorgesteld om een soort genadecommissie op te richten.²⁸ Ook onder het beleid van de katholieke minister Struye (20 maart 1947-27 november 1948) gingen er opnieuw gelijkaardige stemmen op.²⁹ Die suggesties bleven echter alsnog dode letter. Pas na zijn ontslag – ten gevolge van de kritiek op zijn als te mild en ondoorzichtig bestempeld genadebeleid – werd de oprichting van een genadecommissie echt actueel.³⁰ Op 1 december 1948 bracht de communist Fonteyne een wetsvoorstel dienaangaande op de agenda van de senaatscommissie voor Justitie.³¹ Met dit idee wilden de voorstanders ervan in de toekomst genadeverleningen vermijden die ‘... zich alleen laten verklaren uit een onvolledig onderzoek,’ en ze stelden daarom voor in het vervolg de dossiers te laten vergezellen van het advies van een commissie die ‘... in staat is, de Regent voor te lichten omtrent de gemoedstoestand van de gezondste en beste bevolkingsdelen.’³² Op 23 februari 1949 echter verwierp de Senaat met 103 tegen 10 stemmen die idee van een delibererende *sanior pars*.³³ Geen enkele wet immers kan een verplichte adviesinwinning bij de uitoefening van het genaderecht opleggen. De Consultatieve Commissie der Gevangenen, die sinds de bevrijding een sluimerend bestaan kende, kon weliswaar vanaf maart 1948 optreden als adviserend comité bij genade- en vrijlatingsbesluiten, maar het was aan de minister om te beslissen welke dossiers werden voorgelegd en om het advies al dan niet te volgen.³⁴ Grondwettelijk is het onmogelijk het prerogatief van genadeverlening verplicht aan een advies te binden.³⁵ Teneinde de Kroon niet te ontbloten, mag daarenboven enkel het staatshoofd kennis hebben van de motieven achter de genadeverlening.³⁶

Toch blijkt uit de procedure van het genaderecht dat lang niet enkel het staatshoofd betrokken is bij de evaluatie van de genadeverzoeken. Wanneer het genadeverzoek ingediend wordt, start een procedure van informatievergaring.³⁷ Elk ingediend verzoek met betrek-

²⁸ Parlementaire Documenten, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 17 oktober 1946, nr. 231, p. 27 (verslag Lambotte).

²⁹ Parlementaire Handelingen, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 29 oktober 1947, p. 13-15. De socialistische regeringspartner Hoyaux pleitte voor de oprichting van een commissie die de minister zou adviseren over genade en voorwaardelijke invrijheidstelling. Deze commissie zou moeten bestaan uit soldaten, erkende weerstanders, krijgs- en politieke gevangenen.

³⁰ De katholieke Paul Struye (20 maart 1947-27 november 1948) werd tot ontslag gedwongen naar aanleiding van de bevestiging van twee geduchte Waalse collaborateurs. Het genadebeleid van Struye lag al langer onder vuur als zijnde te mild. Na de crisis nam zijn partijgenoot Henri Moreau de Melen (27 november 1948-11 augustus 1949) van hem de ministerportefeuille over. Zie ook Luc Huyse, Steven Dhondt, e.a., *Onverwerkt verleden*, p. 82.

³¹ Parlementaire Documenten, Senaat, 1 december 1948, nr. 31.

³² Parlementaire Documenten, Senaat, 25 november 1947, nr. 22.

³³ Parlementaire Handelingen, Senaat, 23 februari 1949, p. 752-753.

³⁴ Sis Matthé, *Het 'tweede deel' van de repressie: de vrijlatings- en strafminderingspolitiek na de tweede wereldoorlog* (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent 2002), p. 108.

³⁵ *Pandectes belges*, kol. 1009, nr. 65.

³⁶ *Pandectes belges*, kol. 1009, nr. 62.

³⁷ Henry-Paul Mathieu e.a., *Het recht van genade*, p. 73. Het genadeverzoek mag door iedereen ingediend worden. Concreet betekent

king tot een – voor een genademaatregel vatbare – definitieve veroordeling is voorwerp van onderzoek.³⁸ De tot het staatshoofd gerichte verzoeken worden door zijn kabinet aan de minister overgemaakt. Hierop stuurt de minister het verzoek door naar het parket – tijdens de strafrechtelijke vervolging van de collaboratie was dat het auditors-generaal – om een advies en verslag te bekomen. Het verzoek kan eventueel, met hetzelfde opzet, verder doorgestuurd worden naar de parketten die de vervolgingen hebben geleid. Bij iedere veroordeling tot de doodstraf wordt er onmiddellijk van ambtswege door het openbaar ministerie een genadeverslag ingediend bij de minister van Justitie.³⁹ Hierbij bestaat er geen onderscheid tussen de zaken die wel en de zaken die niet bij het Hof van Cassatie aanhangig werden gemaakt. Wanneer dit wel het geval is, laat de auditeur-generaal in een later verslag het arrest kennen dat op het beroep volgde. Bijkomende informatie over het sociale en morele gedrag van de veroordeelde wordt bekomen bij de bestuurder van de strafinrichting. Om volledig op de hoogte te worden gesteld, komt het tevens voor dat de minister bij het auditors-generaal het procesdossier opvraagt.

Het uiteindelijke genadeverslag is strikt vertrouwelijk. De in het verslag uiteengezette feiten en de adviezen van de magistraten mogen niet bekend worden gemaakt. Het verslag moet de omstandigheden waarin de feiten gepleegd zijn, het gedrag van de belanghebbende en diens sociale- en familietoestand beschrijven. Daarnaast moet vermeld worden of de rechtbanken al dan niet rekening hebben gehouden met verzachtende omstandigheden, en of de bepalingen van de strafwetten het al dan niet toelaten met die omstandigheden rekening te houden.

Het auditors-generaal speelde met het opstellen van het genadeverslag weliswaar een belangrijke rol in de procedure, maar het had bij de uiteindelijke evaluatie niet bijzonder veel in de pap te brokken. Aangezien het advies niet bindend was, kon de minister van Justitie vrij kiezen om er al dan niet gevolg aan te geven. In ruim meer dan de helft van de onderzochte genadeverzoeken oordeelde het auditors-generaal negatief en vond het een executie gerechtvaardigd. Bij circa 20% (242 geëxecuteerden) van de op tegenspraak ter dood veroordeelden volgden de ministers het advies. Maar over het algemeen was de genadeverlening dus gunstiger dan het auditors-generaal voorstond. Bij geen enkele geëxecuteerde persoon is een advies gevonden waarbij het auditors-generaal tegen de wil van de minister in voor genade pleitte. Telkenmale het auditors-generaal adviseerde de doodstraf om te zetten, verleende men immers ook werkelijk genade. H.S. werd bijvoorbeeld op 9 maart 1950 als volgt begena-

dit dat – naast de veroordeelde – bijvoorbeeld ook bloedverwanten, collega's, vrienden, advocaten en werkgevers het verzoek mogen indienen. Tevens kunnen rechters, juryleden en magistraten – weliswaar als gewone burgers handelend – het genadeverzoek steunen. Omdat het recht van genade een vorstelijk prerogatief is, dient het genadeverzoek in principe aan de koning gericht te worden. De verzoeken aan de koningin, leden van de koninklijke familie, de ministers en de parketten zijn eveneens geldig.

³⁸ Henry-Paul Mathieu e.a., *Het recht van genade*, p. 77-85.

³⁹ Henry-Paul Mathieu, e.a., *Het recht van genade*, p. 85. Een genadeverzoek van ambtswege is onder andere ook verplicht bij een onwettige straf, een te zware straf in verhouding tot de feiten, langdurige voorlopige invrijheidstelling, en andere. De ter dood veroordeelden kregen vanaf het ogenblik dat de veroordeling in kracht van gewijsde trad een termijn van 8 vrije dagen om een eigen genadeverzoek in te dienen. Een genadeverzoek ambtshalve zorgde er echter voor dat er een verzoek werd ingediend, ook al weigerde de veroordeelde zelf er één op te stellen.

digd: '... considérant l'avis favorable de M l'Auditeur Général, la peine de mort pourrait être commuée.'⁴⁰ Niettemin was de rol van het auditoraat uiteindelijk vrij beperkt. Wanneer het zich strenger dan de minister opstelde, stond het auditoraat machteloos en werd het advies genegeerd.

Als de minister zich na advies van het auditoraat goed genoeg geïnformeerd achtte, legde hij aan het kabinet van de prins-regent zijn voorstel voor. Verscheidene auteurs stellen zich de vraag in hoeverre prins Karel persoonlijk invloed heeft uitgeoefend op de genadeverlening.⁴¹ De prins-regent werd in het uitoefenen van zijn prerogatieven echter bijgestaan door een schare intelligente en onderlegde medewerkers. Ze hadden bijna allen zowel ervaring met de rechtspraktijk als met het reilen en zeilen in de politieke en diplomatieke wereld. Enerzijds was er het politieke secretariaat onder leiding van André de Stærcke, de voornaamste politiek adviseur en sterke man achter prins Karel.⁴² En anderzijds werd hij bijgestaan door baron Georges Holvoet die het kabinet van de prins-regent leidde. Dit kabinet, en niet de prins-regent persoonlijk, behandelde de verschillende genadeverzoeken. Men zag zich daarbij allerminst als een louter protocollaire doorgeefsluis. De verzoeken werden zorgvuldig onderzocht en de nodige vragen gesteld. Toch was de invloed beperkt en, zoals bij het auditoraat-generaal, enkel aanwezig indien het kabinet van de prins-regent aandrang op een herziening én, anders dan het ministerie van Justitie, in het voordeel van de veroordeelde pleitte. Dan gebeurde het soms dat een aanvankelijk negatief voorstel resulteerde in een positief besluit.

Het was echter het auditoraat-generaal noch het kabinet van de prins-regent dat de werkelijke beslissingsmacht bezat. De facto velde de minister van Justitie het eindoordeel. Geen enkel genadebesluit was immers geldig zonder de tegentekening en verantwoordelijkheid van de minister.⁴³ Maar zoals Jean Stengers in 1997 schreef: *'Of het gratieverzoek nu ingewilligd wordt of geweigerd, de prins-regent en diens kabinet spelen natuurlijk, naast de minister een belangrijke rol. Bij gebrek aan document kunnen we die enkel vermoeden.'*⁴⁴ De samenvattingen van de adviezen van het auditoraat-generaal vermelden veelal zowel het advies van het auditoraat als het voorstel van de minister en de beslissing van het kabinet van de prins-regent. Het zijn als werkdocumenten de bronnen bij uitstek om discussies op te sporen.

⁴⁰ Archief van het koninklijk paleis (AKP), Archief van het kabinet van de prins-regent (AKP-R), 551. Samenvattingen van de adviezen van het auditoraat-generaal betreffende de genadeverlening aan ter dood veroordeelden (SAGD), nr. 1013.

⁴¹ Mark Van den Wijngaert, Lieve Beullens, Dana Brants, *België en zijn koningen. Monarchie en Macht* (Antwerpen/Baarn 2000), p. 364; Louis De Lentdecker, *Prins Karel* (Brussel 1987), p. 36. Valère Depauw schrijft in zijn tendentieuze roman aangaande de terechtstelling van Vindevogel dat 'het toenmalige staatshoofd, niet eens een koning, een regent, [het] vertikte [...] gebruik te maken van zijn recht om genade te verlenen, al waren er genoeg redenen om dat te doen. Dit was geen vonnis en geen terechtstelling, dit was moord met vele schuldigen.' Valère Depauw, *De dood met de kogel*, Leuven 1979, p. 13.

⁴² Louis De Lentdecker, *Prins Karel*, p. 36; Herman Van Goethem, 'Prins Karel, regent van België: de koningskwestie, de democratie, de geallieerden', in: Kris Hoflack, Luc Huyse (red.), *De democratie heruitgevonden: oud en nieuw in politiek België, 1944-1950* (Leuven 1995), p. 101.

⁴³ Léon Cornil, 'Le droit de grâce dans le cadre de la Constitution belge', p. 593. De artikelen 63 en 64 in de grondwet bevatten bepalingen in verband met de ministeriële verantwoordelijkheid en tegentekening (huidige artikelen 88 en 106).

⁴⁴ Jean Stengers, *De Koningen der Belgen*, p. 110.

Discussie

Indien men het op het kabinet niet eens was met het door de auditeur-generaal geformuleerde advies en de door de minister voorgestelde verwerping of omzetting, dan kon men de beslissing – en het terugsturen naar het ministerie – uitstellen tot op het moment dat er zich een regeringswisseling voordeed of tot op het moment dat de algemene opinie meer in de lijn van het kabinet lag. In de periode dat er nog effectief op leven en dood werd beslist, volgden tien ministers elkaar op, verspreid over elf ambtstermijnen.⁴⁵ Een nieuwe minister van Justitie – of een nieuw en verzachtend tijdsclimaat – betekende mogelijk een nieuw voorstel conform het standpunt van het kabinet. Het vertragen van de besluitvorming was een beproefde methode. Het bood de mogelijkheid om ondertussen op- of aanmerkingen te maken en door discussie invloed aan te wenden in de hoop de minister tot een ander inzicht te brengen. Wat het algemene politieke reilen en zeilen betrof, trachtte de regent inderdaad soms via deze methode aan te tonen dat hij politiek iets in de pap te brokken had.⁴⁶ Maar wanneer er bij de genadeverlening niet tot een vergelijk werd gekomen, restte de regent uiteindelijk niets anders dan toegeven.

1 Pleidooien voor executie

In een twist rond de nationaliteit van een ter dood veroordeelde kwam duidelijk de macht van de minister naar boven, ondanks het verzet van het kabinet van de prins-regent tegen het voorstel van de minister.⁴⁷ De persoon in kwestie, geboren uit Duitse ouders, verwierf voor het uitbreken van de oorlog de Belgische nationaliteit en vervulde zijn dienstplicht in België. Maar in mei 1940, nog voor de capitulatie, bood hij zijn diensten aan bij het Duitse leger. Hoewel zowel in beroep als in Cassatie gesteld werd dat de veroordeelde wel degelijk de Belgische nationaliteit droeg, betwistte de auditeur deze arresten en ging hij ervan uit dat hij Duitser was. Om deze reden stelde hij kwijtschelding van elke straf voor, daarin gevolgd door de minister van Justitie. In zijn advies beriep het kabinet van de prins-regent zich daarentegen op de arresten van het Krijgshof en het Hof van Cassatie en meende dat de persoon in de hoedanigheid van Belg verraad gepleegd had. Om die reden kon volgens het kabinet van de prins-regent geen gebruik worden gemaakt van het genaderecht zoals de auditeur het had voorgesteld, *'grâcier Clemeur parceque allemand alors que la Cour – par arrêt motivé – l'a proclamé belge est impossible'*. Men eiste onomwonden een herziening. In een aanvullende nota wees het kabinet van de prins-regent nog met ironische ondertoon op de

⁴⁵ M. Verbaet (26 september 1944-12 februari 1945), Ch. du Bus de Warnaffe (12 februari 1945-20 augustus 1945), M. Grégoire (20 augustus 1945-13 maart 1946), H. Rolin (13 maart 1946-31 maart 1946), A. Van Glabbeke (31 maart 1946-3 augustus 1946), A. Lilar (3 augustus 1946-20 maart 1947), P. Struye (20 maart 1947-27 november 1948), H. Moreau de Melen (27 november 1948-11 augustus 1949), A. Lilar (11 augustus 1949-8 juni 1950), H. Carton de Wiart (8 juni 1950-16 augustus 1950), L. Moyersoen (16 augustus 1950-15 januari 1952). Gegevens uit: Thierry Lemoine m.m.v. Luk Burgelman, 'Overzicht van de ministers van Justitie', in: Dirk Heirbaut, Xavier Rousseaux, Karel Velle (red.), *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden* (Brugge 2004), p. 3-11.

⁴⁶ Mark Van den Wijngaert e.a., *België en zijn koningen*, p. 364; Louis De Lentdecker, *Prins Karel*, p. 212.

⁴⁷ AKP, AKP-R, SAGD, nr. 576.

Genade voor ter dood veroordeelden tijdens de zuiveringen na de Tweede Wereldoorlog in België: een vorstelijk prerogatief?

118
[redacted]
Joan Marie Corps Geoacelijn
§.8.1942 N.S.KK.
Sept 1942 - mai 1943 Russie .
unifame. Samikion
août 1943 - av. 1944 Camp. fort
Erla
avril 1944 jivishundat
à Lelick
mai à Sept. Service .
Contrôle à l'arsenal tunnel
en juin 1944 à Herandhalg
19 juin 1944 tue vanden Brande
de Vornelaant après avoir battu la
mer et un garçon .
v.s.Br + 20.6.44

And. Vjet
Muni. Com on

moi: Vjet

2.1.46 don au muni. pour
le bon ou fin profiter
des prop.
21.7.46 A

Zowel de auditeur-generaal ['aud'] als het kabinet van de prins-regent ['moi'] zijn voor verwerping van het genadeverzoek, maar de liberale minister Adolphe Van Glabbeke ['min'] wint het pleit met zijn 'com[m]utation'. In potlood heeft baron Georges Holvoet genoteerd dat de veroordeelde geniet van (het voordeel van) de twijfel. Getekend 31 juni 1946. Bron: Archief van het koninklijk paleis, Archief van het kabinet van de prins-regent, 551. Samenvattingen van de adviezen van het auditoraat-generaal betreffende de genadeverlening aan ter dood veroordeelden, nr. 118.

contradictie in de door de minister geopperde oplossing: men stelde namelijk een individu dat door de krijgsraad en het Krijgshof Belg is verklaard, ter beschikking van de Vreemdelingenpolitie. En als men hem wel als vreemdeling zou willen begenadigen dan moest hij, aldus het kabinet van de prins-regent, toch eerst voor onder andere jodenvervolging berecht worden. Men kon echter uiteindelijk niet anders dan zich neerleggen bij de genadebeslissing. De minister en de auditeur hadden het pleit gewonnen.

Ook een andere zaak leidde tot uitvoerige correspondentie. Drie personen waren verantwoordelijk gesteld voor de arrestatie van bijna 500 mensen en ter dood veroordeeld.⁴⁸ Eén van hen werd geëxecuteerd. Volgens het kabinet van de prins-regent had de minister echter het verkeerde genadeverzoek verworpen. Meer nog, het kabinet wou samen met het auditoraat-generaal een strengere beoordeling van heel de zaak. Dankzij de ministeriële tegentekening kon de minister evenwel weerom makkelijk voet bij stuk houden zodat ten slotte één persoon – in plaats van drie – voor het vuurpeloton de dood vond.

Zoals vermeld, trachtte het kabinet van de prins-regent eveneens haar invloed te laten gelden door een beslissing opzettelijk op de lange baan te schuiven. Bij een ter dood veroordeelde luitenant van het Waals Legioen stelt men letterlijk de vraag '[...] n'y aurait-il pas lieu d'attendre encore avant de commuer?'⁴⁹ Uiteindelijk sluit het advies van het kabinet wel aan bij het voorstel tot omzetting van de doodstraf van de minister. Een strengere opstelling vanwege het kabinet van de prins-regent had namelijk geen gevolgen en pogingen om door uitstel een andere en strengere beslissing te bedingen waren vruchteloos.

Soms verwoordde men onverhuld de onmacht wanneer men met tegenzin een verzoek inwilligde: '*Rien ne semble justifier une proposition de commutation inaplicable dans le chef de l'Auditeur Général (dont on ne peut vraiment dire que ce soit la 'jurisprudence' habituelle),*' maar men was er zich van bewust dat '*[C'est] Difficile d'être plus sévère que l'Aud[iteur].G[énéral]. et le ministre.*'⁵⁰ Blijkbaar beseftte het kabinet van de prins-regent dat het voor een – ten opzichte van de minister van Justitie – negatiever oordeel geen doorslaggevende argumenten kon aandragen.

2 Pleidooien voor genade

In omgekeerde richting was de invloed van het kabinet van de prins-regent wel werkzaam en merkbaar, namelijk wanneer het, in weerwil van de minister en het auditoraat-generaal, voor omzetting van de straf pleitte. In verscheidene gevallen pleitte zowel de minister als het auditoraat-generaal aanvankelijk voor verwerping van het verzoek, maar leidde het positief advies van het kabinet van de prins-regent tot een herziening en omzetting.⁵¹

⁴⁸ AKP, AKP-R, SAGD, nrs. 841, 842 en 843.

⁴⁹ AKP, AKP-R, SAGD, nr. 377. Het Waals Legioen of Légion Wallonie was op initiatief van Rex (de collaborerende politieke beweging onder leiding van Léon Degrelle) opgericht als een afdeling van de Wehrmacht en werd als vrijwilligerseenheid ingezet aan het Oostfront om het bolsjevisme te bestrijden. Na de opname in de Waffen-SS in 1943 stond het bekend als de SS-Wallonie of SS-Freiwillige Sturmbrigade Wallonien. Zie ook Luc Huyse, Steven Dhondt, e.a., *Onverwerkt verleden*, p. 295-297.

⁵⁰ AKP, AKP-R, SAGD, nr. 491.

⁵¹ AKP, AKP-R, SAGD, nrs. 222, 223, 290, 868, 653, 644, 294, 652, 579, 580, 879, 881, 883.

Terwijl de liberale minister Van Glabbeke in een bepaalde zaak nog het genadeverzoek verwierp, tekende zijn katholieke opvolger Struye een besluit tot omzetting.⁵² Het kabinet van de prins-regent was in die zaak steeds voorstander geweest van genade en maakte dankbaar gebruik van de regeringswisseling.

Uit de conclusies die men op de samenvatting van het advies van het auditoraat-generaal formuleerde, blijkt dat men de taak van genadeverlening zéér ter harte nam. Dossiers werden niet louter op zichzelf beoordeeld maar vergeleken met die van medeveroordeelden of veroordeelden in soortgelijke casus. Op dergelijke wijze kon het kabinet bijvoorbeeld een oorspronkelijke verwerping door de minister en het auditoraat-generaal doen veranderen in een omzetting.⁵³ In een nota met betrekking tot een andere zaak stelde men letterlijk: *'N'y aurait-il pas lieu de comparer la culpabilité de D[...] à celle des autres membres de la Werbestelle Liège jugés séparément et qui sont l'objet de propositions de commutation?'*⁵⁴ Blijkbaar viel deze vraag niet in dovemansoren want de aanvankelijke verwerping van de minister resulteerde uiteindelijk in een omzetting.

Het kabinet van de prins-regent huldigde dus een comparatieve verwerking van de genadeverzoeken. Deze wijze van werken miste zijn effect niet. In het geval van R. L. had de minister een omzetting van de doodstraf voorgesteld.⁵⁵ Maar het kabinet van de prins-regent had op de conclusie van de samenvatting van het auditoraat-generaal te kennen gegeven dat : *'L'âge du condamné (né en 1922) semble le seul élément qui motive la décision de M. le Ministre: âgé de 22 ans révolus au moment des faits n'est-il pas pleinement responsable de ses actes? En outre: nous ne voyons pas pourquoi L[...] aussi coupable que P[...] et P[...] échapperait à l'exécution de sa peine sous bénéfice de son âge alors que la requête de P[...] et P [...], nés eux aussi en 1922 est rejetée.'* Uiteindelijk kreeg iedereen genade op dezelfde datum, met als motivering de jonge leeftijd.⁵⁶ De klacht van het kabinet van de prins-regent was gehoord en in rekening gebracht zodat ten slotte niet één maar drie personen aan het vuurpeloton ontsnapten. Het kabinet van de prins-regent had aangezet tot een nadere vergelijkende analyse van verschillende zaken. Sommige veroordeelden dankten precies aan dat streven hun leven, evenals aan de welwillendheid van de minister jegens het optreden van het kabinet van de prins-regent.

3 De trias politica geschonden?

Baron Georges Holvoet speelde binnen het kabinet van de prins-regent een belangrijke rol bij de genadeverlening.⁵⁷ Vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was hij eerst

52 AKP, AKP-R, SAGD, nr. 294.

53 AKP, AKP-R, SAGD, nr. 652. Men had immers opgemerkt dat *'[...] l'affirmation de G[...] par laquelle il établit n'avoir frappé personne semble exacte, aucun témoin ne vient l'informer et G[...] est condamné comme complice pour coups et blessures; comparativement aux autres condamnés il n'a participé qu'à un nombre restreint d'opération et aucune brutalité caractérisée n'a été relevée à sa charge: il mérite une mesure de clémence.'*

54 AKP, AKP-R, SAGD, nr. 579.

55 AKP, AKP-R, SAGD, nr. 882.

56 AKP, AKP-R, SAGD, nrs. 877 en 881.

57 Tom Haeck, *Inventaris van het archief van het Kabinet van de Prins-Regent*, (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling VU Brussel 2002), p. 67; André de Staercke, *Mémoires over het Regentschap en de Koningskwestie*. Alles is voorbijgegaan als een schaduw (Tielt 2003), p. 15.

substituut-procureur en dan procureur des konings bij het Brusselse parket van eerste aanleg, vervolgens advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie en uiteindelijk gouverneur van de provincie Antwerpen.⁵⁸ Als kabinetschef heeft hij het grootste aantal adviezen inzake genadeverlening getekend. Naast hem was vooral baron Walter de Selys-Longchamps belangrijk bij de evaluatie van de genadeverzoeken. Zijn familie had banden met het koningshuis en hijzelf was net als Holvoet doctor in de rechten.⁵⁹ Van 1941 tot 1946 was hij advocaat bij het hof van beroep te Brussel en gedurende een jaar (de periode 1945-1946) oefende hij ook het ambt uit van substituut van de krijgsauditeur. Wegens dit verleden op het krijgsauditoraat drukte Louis De Lentdecker in zijn biografie over prins Karel zijn twijfel uit of het wel verstandig was de materie van genadeverlening ten dele aan een 'ambtenaar, een gewezen substituut van de krijgsauditeur die dankzij familiale voorspraak op het kabinet belandde' over te laten.⁶⁰ De Selys-Longchamps had die functie verlaten om vanaf 15 april 1946 dienst te doen als attaché op het kabinet van de prins-regent. Hij bezette deze post tot aan het einde van het regentschap en tekende in verscheidene gevallen het advies met betrekking tot het genadeverzoek van een ter dood veroordeelde.

Er was een degelijke juridische kennis vereist om te oordelen over de verschillende dossiers. Zoals Sis Matthé stelt, kende de Selys-Longchamps de gevoeligheden van de repressie zeer goed, waardoor zijn activiteiten op het kabinet van de prins-regent de genadeverlening misschien zelfs ten goede kwamen.⁶¹ In een bepaalde zaak kwam de minister bijvoorbeeld terug op zijn verwerping nadat de Selys-Longchamps had gesteld dat de auditeur-generaal zich in zijn rapport had vergist en dat hij tendentiekus was in de beoordeling.⁶² Door te benadrukken dat geen enkele getuige van het delict een formele verklaring had afgelegd, gaf hij eigenlijk regelrechte kritiek op het onderzoek. Er is al vermeld dat men op het kabinet menig keer ijverde voor een vergelijking met gelijkaardige zaken en/of de situatie van medeveroordeelden ten einde een correcter oordeel te vellen. Veeleer dan een belemmering van een juiste gang van zaken kon de aanwezigheid van een oud-substituut van de krijgsauditeur op het kabinet van de prins-regent ook een zegen zijn. De scheiding van de machten werd allerm minst geschonden. Op het niveau van de uitvoerende macht kon het genaderecht dankzij de expertise, verworven in de rechterlijke macht, als noodzakelijke aanvulling op een onvolmaakte rechtspraak aangewend worden.

⁵⁸ Tom Haeck, *Inventaris van het archief*, p. 48-49.

⁵⁹ Tom Haeck, *Inventaris van het archief*, p. 51-52.

⁶⁰ Louis De Lentdecker, *Prins Karel*, p. 39. De biografie van Holvoet, Robert Picavet, meende dat Louis De Lentdecker daarmee op een andere kabinetsmedewerker met een verleden op het krijgsauditoraat doelde. De banden van de Selys-Longchamps' familie met het koningshuis en het feit dat hij naast Holvoet vooral terugkomt in de stukken met betrekking genadeverlening bewijzen dat Louis De Lentdecker het wel degelijk over de Selys-Longchamps had. Robert Picavet, *Baron Georges Holvoet: magistraat, 1899-1923, gouverneur van de provincie Antwerpen, 1923-1945, kabinetschef van de Prins-Regent, 1944-1950* (Roeselare 1998) (p. 269; Tom Haeck, *Inventaris van het archief*, p. 51-52/54.

⁶¹ Sis Matthé, *Het 'tweede deel' van de repressie*, p. 139.

⁶² AKP, AKP-R, SAGD, nr. 284.

Besluit: een vorstelijk prerogatief?

De katholieke minister van Justitie Moyersoen besloot in 1950 een einde te maken aan de executies. De zwaarste gevallen werden voortaan begenadigd met een gemotiveerd besluit. Personen die op dergelijke wijze genade kregen, dankten hun leven in feite louter aan het herstel van de traditie van de niet-tenuitvoerbrenging van de doodstraf. Met de formulering 'arrêté motivé' duidde men aan dat de zaak in kwestie eigenlijk geen enkel element bevatte dat een genademaatregel zou kunnen verantwoorden. Tegelijk omvatte het de idee dat de op dergelijk wijze begenadigde veroordeelde niet zonder meer zou kunnen vrijkomen. Het liet de minister toe om zijn beslissing niemand meer te executeren makkelijker aan de man te brengen. Toen Boudewijn in 1950 zijn vader, Leopold III, opvolgde, was over de meeste genadeverzoeken echter al een beslissing genomen. Bovendien waren alle 242 naoorlogse executies reeds voltrokken. De laatste terdoodbrenging geschiedde onder Leopolds korte bewind, terwijl het gros van de terechtstellingen – alle overige 241 – onder het regentschap van prins Karel waren uitgevoerd.

Om die reden is de prins-regent vaak afgeschilderd als een voorstander van een strenge repressie.⁶³ Na zijn overlijden op 1 juni 1983 hielden Kamer en Senaat (op 6 juni 1983) een speciale zitting ter zijner nagedachtenis.⁶⁴ De Vlaams-nationalistische partij Volksunie was op deze zitting afwezig en wou daarmee protesteren tegen het feit dat de regent tijdens de naoorlogse repressie zou geweigerd hebben genade te verlenen aan ter dood veroordeelde collaborateurs. Deze houding is gebaseerd op een foute perceptie van de werkelijkheid. Ten eerste was in de praktijk niet de regent persoonlijk, maar het kabinet van de regent betrokken bij het onderzoek van de genadeverzoeken. De taak van prins Karel was veelal beperkt tot het plaatsen van een handtekening op het genadebesluit. In de bronnen is van een directe tussenkomst vanwege de prins geen spoor te vinden. Ten tweede – en niet het minst – mag het duidelijk zijn dat de échte beslissingsmacht niet bij het kabinet van de regent maar bij het ministerie van Justitie lag. Hoewel het genaderecht een duidelijk vorstelijk prerogatief was (en is), kon (en kan) het staatshoofd niet buiten de erkenning van drie principes: de eerbiediging van de Grondwet, de toewijzing van de politieke en juridische verantwoordelijkheid aan de ministers, en, daarmee samenhangend, de aanvaarding van de regel dat geen enkele politieke akte gevolg kan hebben zonder het akkoord of de handtekening van een minister.⁶⁵ Enkel in sommige gevallen, namelijk wanneer men tegen het voorstel van de minister en het auditoraat-generaal in ten gunste van de veroordeelde pleitte, was er sprake van een directe invloed. Een strenger advies dan dat van het ministerie van Justitie werd nooit opgevolgd.

⁶³ Mark Van den Wijngaert e.a., *België en zijn koningen*, p. 364.

⁶⁴ Mark Van den Wijngaert e.a., *België en zijn koningen*, p. 60.

⁶⁵ Deze formulering van de drie principes is overgenomen uit de memoires van Gaston Eyskens (onder andere eerste minister van 11 augustus 1949 tot 8 juni 1950) waar hij de onschendbaarheid van de koning met betrekking tot de Koningskwestie omschrijft.

Er was duidelijk een voortdurende dialoog tussen de drie actoren, maar dankzij de tegentekening lag het privilege van de genadeverlening feitelijk in handen van de minister van Justitie. Juist omdat het formeel een vorstelijk prerogatief was, beschikte de minister over een krachtig instrument. De uitoefening ervan kon immers onmogelijk afhankelijk worden gemaakt van een verplichte advieswinning of controle, de wetsvoorstellen dienaangaande ten spijt. Om de Kroon gedekt te houden, mochten de motieven achter de genadeverlening niet onthuld worden. Vanaf Van Glabbeke heeft men daar dankbaar gebruik van gemaakt en is uiteindelijk zo'n 80% van de op tegenspraak ter dood veroordeelden aan de uitvoering van de straf ontsnapt.